

Staša Babić

*Odeljenje za arheologiju
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
s.babic@EUnet.rs*

Kakva nam arheologija treba?*

Apstrakt: Od vremena konstituisanja arheologije kao akademske discipline do danas, dogodile su se dve radikalne revizije teorijskih polazišta, ciljeva, metoda, odnosa prema drugim poljima istraživanja. Međutim, potencijalno dalekosežne posledice ovih dubokih preispitivanja nisu imale jednakog odjeka u svim akademskim sredinama. Kritičko preispitivanje epistemoloških osnova arheologije u Srbiji ukazuje da je naša profesionalna zajednica u velikoj meri ostala rezistentna na promene paradigme u širem disciplinarnom okruženju, te još uvek preovlađuje kulturno-istorijski pristup, prvi put podvrgnut temeljnoj kritici još sredinom XX veka. Hvatanje u koštac sa ovim značajnim zakašnjenjem otvara mnoga ozbiljna pitanja, počevši od selekcije između različitih, ponekad međusobno suprotstavljenih teorijskih stanovišta koja su već decenijama deo arheološkog istraživanja i sa sobom nose određene konsekvence u pogledu metodoloških i metodskih aspekata discipline. Parcijalno, nekritičko i nedovoljno teorijski utemeljeno preuzimanje pojedinih elemenata istraživanja može dovesti do jednako loših rezultata kao i potpuno zatvaranje za uticaje iz drugih arheoloških sredina. Stoga je nužno u disciplinu uvesti svest o društvenoj odgovornosti arheologa, značaju akademskih narativa koje proizvodimo i načinima njihovog stvaranja. Ovaj zadatak neminovno počinje već tokom osnovnog akademskog obrazovanja, ali uključuje i pitanje različitih odnosa prema široj društvenoj zajednici.

Ključne reči: arheološka epistemologija, promena paradigme, društvena odgovornost arheologa

Istorija ljudskih tvorevina svake vrste može se posmatrati kao istorija promena. Moderno doba donelo je uverenje istraživača ljudske kulture da promene uvek vode poboljšanju – progresu (Thomas 2004) i da je svaka sledeća forma savršenija od prethodne. Poslednje decenije XX veka, naprotiv, rodile su

* Tekst je nastao u okviru rada na projektu "Arheološka kultura i identitet na Zapadnom Balkanu", koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 177008). Prethodna verzija izneta je kao saopštenje na nacionalnom naučnom skupu "Srpska arheologija između teorije i činjenica", održanom u organizaciji Centra za teorijsku arheologiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu marta 2013. godine.

sumnju u zakonomerni hod čovečanstva prema boljitku (Latour 2004). Istorija naučnog znanja takođe može biti prikazana kao slavan niz proboja u nepoznato i ovladavanja novim i dotad nepoznatim svetovima, ali i kao istorija puna stranputica, grešaka, uvreženih zabluda koje opstaju (Stoczkowski 2008), zanemarivanja i potiskivanja neprihvatljivih inovacija i tek povremenih skokovitih promena čitavog odnosa prema predmetu istraživanja (Kun 1974). Čini se stoga vrednim još jednom razmotriti istoriju sopstvene discipline, u ovom slučaju arheologije, postavljajući upravo pitanje je li na stvari još jedan evolutivni niz tokom kojeg se razvijaju sve bolje i savršenije strategije istraživanja, ili su promene koje se dešavaju od njenog konstituisanja sredinom XIX veka do danas posledica drugačijih zakonitosti. Drugim rečima, da li danas arheolozi *bolje* ispunjavaju svoje zadatke nego što su to činili naši prethodnici, ili su sami zadaci koji se pred nas postavljaju *drugačiji* nego što su bili pre gotovo dva veka? Traganje za odgovorom na ovo pitanje može da ukaže na uzročne veze koje dovode do promena u našem disciplinarnom okruženju, odnosno da omogućući da "ulovimo *Homo Academicus-a*, najvišeg od svih klasifikatora, u mrežu njegovih sopstvenih klasifikacija" (Bourdieu 1988, xi).

Od vremena konstituisanja arheologije kao akademske discipline do danas dogodile su se dve radikalne revizije najširih teorijskih polazišta, ciljeva, metoda, odnosa prema drugim poljima istraživanja. Pristup arheološkom istraživanju koji danas nazivamo *kulturno-istorijskim*, koji je gotovo čitav vek bio jedina legitimna akademska strategija, šezdesetih godina XX veka našao se pod snažnim talasom osporavanja koje je, činilo se, rušilo same teorijsko-metodološke temelje discipline. Zasnovan na oštroj kritici prethodnog stanja, novi pravac počivao je na tvrdom uverenju da arheologija može i mora postići egzaktnost prirodnih nauka (Цонсон 2008, 33 i dalje, Olsen 2002, 43-50, 81, 91). *Nova arheologija* dovela je do promene u svim aspektima arheološkog istraživanja, tako da se promenio i sam jezik kojim su arheolozi saobraćali među sobom, sa stručnjacima drugih specijalizacija, kao i sa javnošću (Babić 2009). Međutim, samo par decenija kasnije, jednako britka i povremeno zajeđljiva oštrica sledećeg talasa kritike obušila se upravo na one aspekte procesnog pristupa koje njegove pristalice i danas smatraju njegovom najvećom prednošću – na uverenje da je moguće objektivno rekonstruisati događaje u prošlosti i da se ovakvi zaključci arheološkog istraživanja mogu i moraju iskazivati u formi univerzalnih zakona, po ugledu na zakone prirodnih nauka (Gibbon 1989, Цонсон 2008, 125-135, Olsen 2002, 56-60). Radilo se, dakle, o razlikama u shvatanju svrhe, dometa i zadataka arheološkog istraživanja, koje su sa sobom povlačile i zagovaranje korenito različitih metodoloških i metodskih aspekata, kao i različito pozicioniranje discipline u odnosu na druga polja istraživanja.

Cilj ovde nije da se detaljno ponove dobro poznate kritike koje su na račun svojih prethodnika izneli Luis (Lewis) Binford i Dejvid Klark (David Clarke)

šezdesetih godina XX veka, kao ni osporavanje njihovih stavova koje je izrekla sledeća generacija istraživača predvođenih Ijanom Hoderom (Ian Hodder) i njegovim učenicima. Pogledajmo radije kako posle ovih žustrih razmena argumenata danas izgleda pejzaž discipline. Iako su među arheolozima tokom poslednjih šest decenija dva puta pokretana suštinska pitanja o karakteru i dometu disciplinarnog znanja, uprkos oštrom i temeljnom osporavanju u oba slučaja, ni procesna ni postprocesna struja nikada nisu u potpunosti preovladale čitavom disciplinarnom zajednicom. Iako je, posebno u nekim sredinama, veliki broj arheologa prihvatao i dalje razvijao ponuđene novine, moguće je tvrditi da se *promena paradigme* u smislu potpunog odbacivanja čitavog seta temeljnih premisa unutar polja istraživanja, o kojem je govorio Tomas Kun (Thomas Kuhn, 1974), u arheologiji nikada nije ni odigrala (Olsen 2002, 70, 71, up. Babić 2009). Na drugoj strani, nesumnjivo je da raspon pitanja na koja arheolozi pokušavaju da odgovore i načini na koje to čine svakako nisu isti danas kao što su bili u vreme Gustafa Kosine (Gustav Kossinna) i Gordona Čajlda (V. Gordon Childe). Arheologija se *promenila*, baš kao što se promenio i svet koji nas okružuje. Na mestu jednog monolitnog akademskog stava o tome šta je legitimno *naučno* arheološko istraživanje, danas stoje bar tri jasno izdvojene strategije istraživanja – kulturno-istorijska, procesna i postprocesna, od kojih je svaka formulisana u namernoj i oštroj suprotnosti prema prethodnoj. Tokom poslednjih šest decenija, uprkos sporadičnim razlozima, pa čak i uspešnim pokušajima da se sistematično traga za mogućnostima povezivanja (na primer: Jones 2002), arheolozi ostaju u velikoj meri podeljeni na međusobno podozrive i nezainteresovane skupine, koje se sve više udaljavaju (Babić 2010). Istraživači odani kulturno-istorijskoj tradiciji i dalje tragaju za pravilnostima u prostornom i vremenskom rasporedu materijalne kulture, koje potom svrstavaju u kulturne grupe, rukovođeni stilsko-tipološkim sistematizacijama građe; procesni arheolozi nisu izgubili veru u pozitivističke postulate naučnog istraživanja i mogućnosti formulisanja univerzalnih zakona koji važe za ponašanje ljudi u prošlosti, služeći se hipotetičko-deduktivnom metodologijom; postprocesni autori insistiraju na partikularnom življenom iskustvu i konstruktivističkom shvatanju identiteta, kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti, obilno se služeći pozajmicama iz kritičke teorije i niza drugih teorijskih pozicija, grubo obuhvaćenih zajedničkim postmodernim imeniteljem.

Jesmo li, ovako sažimajući "tipologiju arheologa", uspeli da "uhvatimo *Homo Academicus*-a u mrežu klasifikacija"? Svakako smo još jednom ponovili sada već duboko uvreženi način slaganja arheološkog mišljenja u uredan sled, sa svim prednostima i manama takvog postupka. Nesumnjivo je blagotvorno nastojanje da ustanovimo konzistentne pravce mišljenja unutar discipline, njihove specifičnosti, mogućnosti i slabosti njihovog interpretativnog potencijala. Međutim, hotimice ili ne, ređajući "tipove" arheološkog mišljenja u hronološki sled, pojedinim "stadijumima" pripisujemo mesto na lestvici raz-

voja i time impliciramo vrednosni sud – napredniji oblici slede iz manje razvijenih (Babić 2013). Potom, i još važnije, generalizujemo svako moguće iskustvo bavljenja arheologijom i svodimo ga na tri "čista" oblika, ostavljajući po strani različite "varijante" koje se ne uklapaju u uspostavljenu pravilnost (Babić 2002; 2006; 2013). Najzad, gubimo iz vida da su nastanak same arheologije kao akademske discipline, pa potom i njeno račvanje na tri preovlađujuće strategije, čije rezultate pokušavamo da sagledamo, vezani za određene akademske i društvene sredine, odakle je ovo poslanje različitim načinima prenošeno u drugačije kontekste. Tako kulturno-istorijska faza s početka XX veka u Zapadnoj Evropi, posebno u Velikoj Britaniji, oličena u Gordonu Čajldu, nije sasvim ista vrsta pojave kao i arheološka praksa u isto vreme u Srbiji, kada je njen ključni nosilac bio Miloje Vasić (Palavestra 2012). Ni dalji tok događaja u ove dve različite sredine nije se odvijao istom dinamikom, niti je imao iste posledice. Procesna stremljenja začeta šezdesetih, u Srbiji su se stidljivo pomaljala tek sredinom osamdesetih godina XX veka (Babić 2002; 2006; 2009), a postprocesna preispitivanja i dalje su ograničena na relativno mali broj autora. Najzad, vek kasnije, odjeci dva dramatična previranja u arheološkoj literaturi teško su prepoznatljivi u uvodniku poslednjeg objavljenog broja *Glasnika Srpskog arheološkog društva* (27/2011):

"Redakcija je uočila da sve veći broj ponuđenih priloga izlazi iz okvira stvarne arheologije, pa i arheologije uopšte. Stoga će nastojati da težište sadržaja Glasnika vrati na arheologiju kojom se bavi najveći broj članova Društva, dakle na arheološke rasprave, priloge i objavljivanje arheološke građe. Smatramo da Glasnik treba pre svega da poveže i prikaže na jedinstven način rad članova SAD. Poželjno je da u njemu takvi članci budu nadovezani na odgovarajuće tekstove o arheološkoj građi, kao njihova dopuna i nadogradnja. Poštujući narasle potrebe da se publikuje i građa iz različitih interdisciplinarnih arheoloških nauka (kao što su antropologija, arheozoologija, arheobotanika i arheometalurgija), ako takvih tekstova članova SAD ima nesrazmerno više, preporučujemo objavljivanje posebnih zbornika" (podvukla S.B.)

Ostaje nejasno šta se u ovom slučaju podrazumeva pod odrednicom *stvarne* arheologije, mada je opravdano pomisliti da se radi o lokalnoj "varijanti" kulturno-istorijske škole, iznikloj upravo na tradicijama Miloja Vasića (Palavestra 2013). Sam sadržaj *Glasnika* daje osnova ovakvoj pretpostavci: u odeljku pod naslovom "Istraživački radovi i rasprave" grupisani su većinom tekstovi koji tragaju za stilsko-tipološkim određenjem različitih klasa nalaza, od nakita do keramike, ali i jedan prilog koji se upušta u ikonografsku analizu kulturnih predstava. Na drugoj strani, baš kao što obećava uvodnik, među "Multidisciplinarnim prilogima" su objavljeni rezultati geofizičkih i arheozooloških istraživanja pojedinih lokaliteta, formiranje prve petroarheološke baze podataka za teritoriju Srbije, kao i prilog koji se, istina, bazira na keramičkom materijalu, ali mu pristupa sa stanovišta eksperimentalne arheologije. Prvi odeljak ob-

uhvata pet radova (strane 9-153), a drugi šest (strane 215-338), pa su za sada *srazmerno* zastupljeni prilozi iz oblasti *stvarne* arheologije i one druge (*nestvarne?*), koja uključuje primenu bilo koje vrste analize arheološkog materijala osim stilsko-tipološke. Ukoliko ubuduće poraste broj priloga koji se oslanjaju na *interdisciplinarne arheološke nauke*, poput *antropologije*, možemo očekivati pojavu posebnih zbornika, dok će *Glasnik* proširiti odeljak sa prilogima iz oblasti *stvarne* arheologije. Glasilo strukovnog udruženja srpskih arheologa u svom najnovijem uvodniku tako uvodi jednu sasvim novu "tipološku" podelu načina arheološkog rada.

Arheologija u Srbiji, dakle, nije "ulovljena u mrežu klasifikacije" koja je, poglavito u Zapadnoj Evropi, stekla status neupitnog prikaza zakonomernog razvoja discipline. Studije pojedinačnih slučajeva formiranja lokalnih varijanti narativa o centralnobalkanskoj prošlosti (na primer: Palavestra 2012; 2013, Kuzmanović 2012) argumentovano ukazuju da su uporišne tačke evropskog identiteta, kao što je ideja o antičkoj Grčkoj, od samog početka akademskog bavljenja arheologijom u našim krajevima dobijale sasvim posebne oblike. Svakako, naša akademska zajednica nije jedina koja se opire jednostavnom svrstavanju u ovu "tipologiju". Upravo zato dužni smo da se sami pozabavimo specifičnostima sopstvenog lokalnog disciplinarnog konteksta. Odjeci rada srpskih arheologa u široj javnosti, sa povremenim drastičnim implikacijama (Babić 2002, Milosavljević 2011, Palavestra 2010), u velikoj meri pojačavaju obavezu stručne zajednice da preispita svoju poziciju u odnosu na šira kretanja u disciplini. Da li smo razvili sopstvenu konzistentnu teorijsko-metodološku poziciju, različitu od glavnih tokova arheološkog mišljenja? Da li je takvo nastojanje uopšte moguće? Da li za istraživanje prošlosti na današnjoj teritoriji Srbije mogu da važe sasvim drugačija epistemološka načela nego u drugim krajevima sveta? Da li su događaji u prošlosti ovih krajeva koje nastojimo da rekonstruišemo nezavisni od istovremenih događaja izvan sadašnjih državnih granica? Najzad, da li nam rezultati našeg rada omogućavaju plodonosnu komunikaciju sa sopstvenom javnošću, tako da arheologija zauzima relevantnu društvenu poziciju i značajno učestvuje u formiranju opštih stavova o prošlosti? Prethodni tematski brojevi ovog časopisa (*Etnoantropološki problemi* 6/3, 7/3) pokreću neke od mogućih načina da se odgovori na ova pitanja, pre svega putem kritičkog preispitivanja istorije arheologije na centralnom Balkanu. Na taj način, postepeno se približavamo boljem razumevanju okolnosti koje su formirale teorijske osnove, zacrtale ciljeve i "stalna mesta" srpske arheologije. Ovaj projekat svakako nije završen i dalje razmatranje okolnosti koje su formirale sadašnje stanje može nam pomoći da tragamo za načinima da bolje odgovorimo na zadatke koji se pred nas danas postavljaju.

S druge strane, teško je zamisliti da se budući razvoj discipline u lokalnom kontekstu može odvijati sasvim nezavisno od širih kretanja i preispitivanja. Najzad, čak i kada redakcijski uvodnik *Glasnika Srpskog arheološkog društva*

povlači nedvosmislenu granicu između *poželjnih* i *nepoželjnih* priloga, gotovo polovina poslednjeg broja časopisa hrli ka teorijsko-metodološkom uporištu vrlo bliskom procesnoj arheologiji. Uprkos obznanjenom nastojanju da se "*težište sadržaja Glasnika vrati na arheologiju kojom se bavi najveći broj članova Društva*", moguće je ipak da "*arheološke rasprave, prilozi i objavljivanje arheološke građe*" ne pokrivaju u potpunosti aktivnosti arheologa u Srbiji. Čini se da se još jednom suočavamo sa *promenom* i sa pitanjem donosi li ona boljitak.

Ukoliko za trenutak prihvatimo pretpostavku da razvrstavanje arheološkog mišljenja u tri "stadijuma" predstavlja šemu razvoja prema "boljim" formama, sudeći po našem odabranom uzorku poslednjeg broja *Glasnika SAD*, arheologija u Srbiji pokazuje znake postepenog prelaska u "višu razvojnu kategoriju" – procesnu fazu, uz otpore i negodovanja predstavnika "stare škole" – kulturno-istorijskog pravca.¹ Ovakva je situacija već viđena u anglo-američkoj arheologiji šezdesetih godina XX veka. Sudeći po kasnijem razvoju događaja u ovim sredinama, i dalje se držeći pretpostavke da je posredi neminovan i prirodan tok "razvoja" arheologije, uprkos sadašnjim otporima, za nekoliko decenija možemo očekivati broj *Glasnika* u kojem će se pojaviti i treći blok tekstova, ovog puta postprocesne orijentacije. Teško je, međutim, predvideti koji od ta tri zamišljena bloka će za buduću redakciju predstavljati *stvarnu* arheologiju, jer ovo pitanje još uvek nije razrešeno u evropskoj arheologiji i sva tri načina sprovođenja arheološkog istraživanja su još uvek manje ili više ravnopravno zastupljena u disciplinarnoj praksi.² Stoga se čini da ipak nije u pitanju smena evolutivnih formi, gde "naprednija" smenjuje stariju i suvereno vlada dok i sama ne bude prevaziđena. Naprotiv, u široj disciplinarnoj zajednici nije u toku takmičenje iz kojeg će izaći samo jedan pobednik, već se repertoar arheoloških alata širi i obogaćuje različitim strategijama koje imaju svoje posebne interpretativne potencijale i ograničenja. Akademske sredine poput naše, koje su tokom prethodnih decenija ostajale inertne prema promenama, danas se nalaze pred izazovom da zauzmu svoje stanovište u odnosu na promenjeno disciplinarno polje. Pri tom, zatvaranje i ograničavanje na jedan, jedini i *stvaran* arheološki metod osiromašuje disciplinu i njene rezultate.

Ipak, polje mogućnosti nije neograničeno i bezobalno. Strategije koje danas preovlađuju u polju arheologije posledica su svesnih i namernih procesa usagla-

¹ S obzirom na to da je više puta pominjani uvodnik samozatajno potpisan sa "Redakcija", ostaje nam da pretpostavimo da se u tekstu izražavaju stavovi svih, ili bar većine članova ovog tela i da zanemarimo činjenicu da su neki od njih autori radova deklarativno procesne orijentacije.

² Mogući način brze provere ovog stava jeste pregled sadržaja brojeva časopisa *European Journal of Archaeology*, glasila Evropske asocijacije arheologa, koje se nalazi na prestižnim listama naučnih publikacija, kao što su ERIH i AHCI.

šavanja pojedinačnih elemenata istraživanja, od teorijskih polazišta i ciljeva koji su postavljeni pred istraživače, do metodoloških i metodskih postupaka koji korrespondiraju sa njima. Odsustvo ovog referentnog okvira dovodi do nekoherentnog ishoda sa protivrečnim nastojanjima i nedoslednim zaključcima (Babić 2009). Suprotno uvreženom, mada prećutnom shvatanju većine domaćih arheologa, ovo usaglašavanje počinje već na nivou prikupljanja građe, odnosno u domenu odabira postupaka tokom terenskog istraživanja (Lucas 2001). Sve veće tehničke mogućnosti koje su na raspolaganju arheolozima, čak i u uslovima hronično skromnih materijalnih sredstava za iskopavanja, postepeno dovode do inovacija u terenskoj praksi. Ipak, uključivanje tehnika i analiza različitih prirodnih nauka u arheološke radove ne dovodi automatski do koherentnog istraživačkog postupka. Iako je sklonost ka primeni čitavog arsenala arheozooloških, pedoloških, petroloških analiza poslednjih decenija posebno vezana za procesni pristup, veze arheologije sa prirodnim naukama sežu sve do samih korena discipline, u njenu antikvarsku prošlost (Daniel 1976, 29-38, Палавестра 2011, 69-79). Ono što značajno razlikuje procesnu arheologiju od drugih arheoloških strategija jeste njena epistemološka baza u logičkom pozitivizmu (Gibbon 1989), iz koje proističe niz pretpostavki o karakteru ljudske kulture, zakonitostima koje u njoj vladaju i načinima da ih saznamo. Jednako tako, nastojanja da se određene vrste grobnih priloga ili posuda u okviru stambenih objekata povežu sa muškim ili ženskim akterima ne vode neposredno u domen arheologije roda. Činjenica da je pojedini tip keramičke posude češće polagan u grobove žena iz zajednice sama po sebi ne govori ništa o načinima konstruisanja rodних uloga u zajednici, što je cilj koji pred sebe postavljaju mnogi autori postprocesnog usmerenja. Metodski postupci, dakle, sami po sebi ne dovode do napretka ili nazadovanja istraživanja. Puna svest o implikacijama i svrsishodnosti primene određenog postupka u širem okviru istraživačkog plana proističe iz konzistentne teorijsko-metodološke podloge. Poslednjih šest decenija arheolozi su posvetili mnogo vremena i pažnje upravo tome da svoju disciplinu opreme specifičnim znanjima i osvešćenim uvidima u druge oblasti istraživanja, od geografije do teorije književnosti, kako bismo istraživanje prošlosti saobrazili sa potrebama i interesovanjima sadašnjosti. U vreme kada je Gordon Čajld eksplicitno iskazao pravilnost grupisanja pojedinih elemenata materijalne kulture u geografske i hronološke celine i uveo koncept kulturne grupe (Olsen 2002, 35 i dalje, Палавестра 2011, 127-131), ovakav konceptualni proboj omogućio je da arheologija saopšti svoje rezultate jezikom i sredstvima kojima su tada govorili i istraživači u drugim oblastima, kao i široka javnost. Čitav vek kasnije, promenjena su interesovanja i pitanja, kao i načini traženja odgovora o ljudskoj prošlosti, kako u akademskoj zajednici, tako i van nje. Od sredine XX veka, arheolozi traže svoj glas i nalaze različite načine da artikulišu svoja specifična znanja o prošlosti. Svaki od ovih načina ima svoje potencijale i ograničenja, i šira disciplinarna zajednica ponekad veoma žustro raspravlja o njima (na primer: Jones 2002,

Yoffee and Sheratt 1993). Učešće u ovoj raspravi je sastavni deo društvene uloge arheologa na početku XXI veka i zato je važno da i različite lokalne arheološke prakse u njoj uzmu učešća. Prvi korak na tom putu je da razumemo specifičnosti pojedinačnih istraživačkih strategija i da dosledno ispitujemo njihovu unutrašnju logiku. Ukoliko, pak, ovakvo preispitivanje vodi do opovrgavanja interpretacija naših prethodnika, to ne znači da su njihovi zaključci *lošiji* od naših. Baš kao što pojedinačna ljudska "sjećanja nisu arhivske mape koje se nakon pregledavanja nepromijenjene vraćaju u pamćenje", već se "upotrebom mijenjaju" (Draaisma 2013, 140), tako ni kolektivna sjećanja zajednica nisu stabilna i oko istih fiksiranih činjenica pletu se različiti narativi, koji zavise od okolnosti u kojima se nalazi pripovedač i njegova/njena publika. Zato društveni kontekst našeg rada pred nas postavlja drugačije izazove nego što je to bio slučaj sa arheološima u Srbiji u vreme njenog konstituisanja. Naša je odgovornost da tražimo za načinima da svojim specifičnim znanjima odgovorimo na potrebe i interesovanja sopstvenog vremena i mesta. Ukoliko to činimo na dosledan i utemeljen način, uloga arheologije u Srbiji može se promeniti, tako da ne samo izlazimo u susret očekivanjima javnosti, već i da utičemo na ta očekivanja.

Literatura

- Babić, Staša. 2002. "Still innocent after all these years? – Sketches for a social history of archaeology in Serbia". In *Archäologien Europas: Geschichte, Methoden und Theorien/Archeologies of Europe: History, Methods and Theories*, eds. Peter F. Biehl, Alexander Gramsch and Arkadiusz Marciniak, 309-322. Tübinger Archäologische Taschenbücher 3. Münster: Waxmann.
- Babić, Staša. 2006. "Archaeology in Serbia – A Way Forward?" In *Homage to Milutin Garašanin* eds. Nikola Tasić and Cvetan Grozdanov, 655-659. Belgrade: Serbian Academy of Sciences and Arts.
- Babić, Staša. 2009. Jezik arheologije II, ili: Kako sam preživela promenu paradigme. *Etnoantropološki problemi* 4/1: 123-132.
- Babić, Staša. 2010. Priča o dva grada – Šta je to svetski kongres arheologa? *Etnoantropološki problemi* 5/3: 283-286.
- Babić, Staša. 2013. "Identity, integration, power relations and the study of the European Iron Age: Implications from Serbia". In *Fingerprinting the Iron Age. Approaches to Identity in the European Iron Age. Integrating South-Eastern Europe into the Debate*, eds. Simon Stoddard and Catalin Popa. Cambridge: Cambridge University Press (u pripremi).
- Bourdieu, Pierre. 1988. *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Daniel, Glyn. 1976. *A Hundred and Fifty Years of Archaeology*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Draaisma, Douwe. 2013. *Tvornica nostalgije. Pamćenje, vrijeme, starost*. Zagreb: Ljevak.
- Gibbon, Guy. 1989. *Explanation in Archaeology*. Oxford: Basil Blackwell.

- Jones, Andrew. 2002. *Archaeological Theory and Scientific Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kun, Tomas. 1974. *Struktura naučnih revolucija*. Beograd: Nolit
- Kuzmanović, Zorica. 2012. *Refleksivna priroda arheološkog zaključivanja. Studija slučaja korpusa helenističkih nalaza u Srbiji*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.
- Latour, Bruno. 2004. *Nikada nismo bili moderni. Ogled iz simetrične antropologije*. Zagreb: Arkzin.
- Lucas, Gavin. 2001. *Critical Approaches to Fieldwork – Contemporary and Historical Archaeological Practice*. London: Routledge.
- Milosavljević, Monika. 2011. Arheologija nad moštima. *Antropologija* 11, sv. 2: 115-140.
- Olsen, Bjornar. 2002. *Od predmeta do teksta. Teorijske perspektive arheoloških istraživanja*. Beograd: Geopoetika.
- Palavestra, Aleksandar. 2012. Vasić pre Vinče. *Etnoantropološki problemi* 7/3: 649-679.
- Palavestra, Aleksandar. 2013. Čitanja Miloja M. Vasića u srpskoj arheologiji. *Etnoantropološki problemi* 8/3: 681-715.
- Stoczkowski, Wiktor. 2008. "How to Benefit from Received Ideas". In *Histories of Archaeology*, eds. Tim Murray and Christopher Evans, 346-359. Oxford: Oxford University Press.
- Thomas, Julian. 2004. *Archaeology and Modernity*. London: Routledge.
- Yoffee, Norman and Andrew Sherratt (eds.) 1993. *Archaeological Theory: who sets the agenda?* Cambridge: Cambridge University Press.

*

- Палавестра, Александар. 2010. Измишљање традиције: "винчанско писмо". *Етноантрополошки проблеми* 5/2: 241-258.
- Палавестра, Александар. 2011. *Културни контексти археологије*. Београд: Филозофски факултет.
- Џонсон, Метју. 2008. *Археолошка теорија*. Београд: Clio.

Staša Babić
Department of Archaeology
Faculty of Philosophy, Belgrade

What Kind of Archaeology do We Need?

From the time of the constitution of archaeology as an academic discipline to the present, two radical changes have taken place of theoretical postulates, aims, methods, relationships with other disciplines. However, potentially far-

reaching consequences of these fundamental changes have not had the same impact in all the academic communities. The critical assessment of the epistemological foundations of archaeology in Serbia indicates that our professional community has remained resistant to the large extent to the paradigm changes in the wider disciplinary surrounding, so the culture-historical approach still prevails, even though it was severely criticized as early as by the middle of the 20th century. Facing this significant delay raises many important questions, starting by the issue of selection among various, sometimes mutually conflicting theoretical approaches, being a part of archaeological research for several decades and implying certain consequences in terms of methodological aspects of the discipline. Partial, non-critical and insufficiently theoretically informed borrowing of individual elements of research may lead to equally bad results as the total rejection of influences from other archaeological environments. It is therefore necessary to bring into the discipline the comprehension of the social responsibility of archaeologists, the importance of the academic narratives we produce and the ways of their creation.

Keywords: archaeological epistemology, paradigm shift, social responsibility of archaeologists

De quelle archéologie avons-nous besoin?

De la constitution de l'archéologie en tant que discipline académique jusqu'à nos jours, deux révisions radicales des fondements théoriques, des objectifs, des méthodes, des rapports envers les autres champs de recherche ont eu lieu. Cependant, les conséquences potentiellement considérables de ces réexamens approfondis n'ont pas eu le même écho dans tous les milieux académiques. Le réexamen critique des fondements épistémologiques de l'archéologie en Serbie révèle que notre communauté professionnelle est dans une grande mesure restée résistante aux changements de paradigme survenus dans un environnement disciplinaire plus large, et c'est encore l'approche historico-culturelle qui prédomine, bien que soumise pour la première fois à une critique approfondie au milieu du XXe siècle. La lutte avec ce retard considérable ouvre nombre de questions sérieuses, depuis la sélection entre les positions théoriques différentes, parfois mutuellement opposées qui font partie depuis des décennies des recherches archéologiques et portent en elles certaines conséquences quant aux aspects méthodologiques et méthodiques de la discipline. La reprise partielle, non critique et théoriquement insuffisamment fondée de certains éléments des recherches pourrait conduire à des résultats aussi mauvais que l'enfermement total par rapport à des influences des autres milieux archéologiques. C'est pourquoi il est nécessaire d'introduire dans la

discipline la conscience de la responsabilité sociale des archéologues, de l'importance des récits académiques que nous produisons et des modes de leur création.

Mots clés: épistémologie archéologique, changement de paradigme, responsabilité sociale de l'archéologue

Primljeno / Received: 24. 06. 2013.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 08. 07. 2013.